

Hai Thà cưới vợ

Hồ Biểu Chánh

(1)

Bà Hương-bảo Trì tuổi đã gần sáu mươi, bà già yếu. nên thường hay có bệnh. Còn con bà là Hai Thà, thì tuổi mới 35 sức đương sung-túc, cần-mẫn việc ruộng rẫy, không ưa bài bạc, tửu sắc. Con nhà làm ruộng mà giữ tánh-tình như vậy, ví dầu không giàu thì cũng không đến nỗi nghèo khổ.

Thiệt như vậy, Hai Thà mồ-côi cha đã 10 năm rồi, một mình lo tảo lo tần, lo nuôi mẹ già, lo dựng sự-nghiệp, đã mướn lại của Thôn Sáu mà làm hai dây ruộng đồng trên Bình-Lạc, lại còn mướn thêm ba thiên đất rẫy công-điền Bình-Thành mà làm nữa, làm mấy năm trong nhà có dư lúa ngàn, đã cất được một cái nhà ngói nhỏ **ba căn xông** vách ván, coi vẻ-vang mà lại còn có ba con trâu, một cặp trâu lớn với một con trâu tơ mới „**giặt dầm**“¹ mùa này.

Thấy Hai Thà tánh-tình chơn-chất, lại gia-tư phú-phong, năm rồi làng có muốn cử làm Thôn-Trưởng, Hai Thà từ-chối, viện lẽ mắc nuôi mẹ già và mắc lo ruộng rẫy. Người trong làng ai thấy hai Thà làm ăn **xân-xản** cũng đoán anh ta sẽ giàu to.

Nào dè mưa gió không chừng, vận-thời khó liệu người đương xung-xăng bước tới. bỗng Trời xui gãy gánh giữa đường. Cây vừa rồi thì vợ Hai Thà có bệnh. Tưởng đau sơ-sài rồi mạnh, té ra bệnh càng ngày càng nặng thêm, đau hơn một tháng rồi chết để lại cho chồng một bầu ngao-ngán với một đứa con gái 6 tuổi và một đứa con trai mới được 8 tháng.

Hai Thà vào ra hôm sớm thấy hai trẻ thơ côi cút càng thương tình vợ, càng thương nỗi con, bởi vậy cả ngày sắc mặt buồn-hiu, không muốn nói, không muốn cười, thậm chí ba con trâu cũng mà cũng không thèm ngó-ngàng, phú cho thằng Thảo là đứa nhỏ ở chăn trâu, muốn cời đi ăn ở đâu tùy ý.

Con Chi đã biết đi biết nói, lúc mẹ còn nó xắn-bẩn một bên mẹ mà chơi, nay mẹ mất rồi tự nhiên nó theo cha mà đờ-đề tối ngày, bởi vậy Hai Thà chỉ coi tắm rửa cho nó. Tối thì đem vô mừng mà dỗ nó ngủ. Chẳng có chi cực-nhoc. Ngặt thằng Đồ còn nhỏ quá chưa dứt sữa mà không có mẹ, nên nó cắn nhẫn tối ngày sáng đêm. May lúc này ruộng đã cấy rồi, Hai Thà rảnh-rang nên ở nhà với con. Mà đàn-ông không biết bông con, không quen dỗ con, bởi vậy bà Hương-bảo phải lãnh nuôi thằng Đồ, coi bộ bà mệt-nhoc hết sức. Vì không còn răng mà nhai được, bà phải tán cơm mà dứt cho thằng nhỏ ăn. May vợ Hai Hồ ở gần có sữa nhiều. Ban ngày bà bông thằng Đồ qua xin **bú thếp** vài ba lần được.

Ngặt ban đêm thằng nhỏ khát sữa, bà không biết làm sao, cứ nấu cháo lỏng mà ép nó ăn, rồi ôm nó mà nằm trên võng hát ra-rít sáng đêm đặng êm tai cho nó ngủ.

Một đêm Hai Thà than với mẹ: “Không được. Phải tính thể nào chớ má cực với thằng Đồ như vậy con sợ má đau. Già cả mà phải thức sáng đêm, không ngủ được thì chịu sao nỗi.

- Má phải ráng, chớ bỏ nó cho ai bây giờ?
- Chớ chi chị Hai Hồ chịu lãnh nuôi giùm thì con mang ơn chỉ lắm. Chỉ đòi tiền bao nhiêu con cũng chịu hết.
- Nó nuôi thằng Đồ rồi nó bỏ con nó cho ai. Lại nó có phải nghèo khổ hay sao nên ở vú cho mình.
- Khó quá. Con thấy má cực, con chịu không được.

Bà Hương-bảo suy nghĩ một hồi rồi bà thủng-thắng nói: “Gia-đạo của con bề-bộn lắm. Con nhỏ liu-chiu, lại ruộng-nương **bê-bối**”². Hồi trước má còn mạnh-khỏe, má giúp đỡ cho con được. Bây giờ má già yếu rồi. khi mạnh còn ráng được, rui đau ốm rồi làm sao. Hôm nay má

¹ dầm: dây điều khiển trâu, tương tự như dây cương ngựa, giặt dầm: thời kỳ chuẩn bị để đưa trâu tơ quen với sự điều khiển

² bề bộn, không trật tự

tính con phải kiếm một nơi hiền-đức mà chấp nối, đừng có người coi trong coi ngoài mới xong.

Hai Thà châu mày, ngòì ngó sững ngọn đèn, rồi thờ dài mà đáp:

- Không được đâu má. Con thương vợ con lắm. Con không nữ cưới vợ khác.
- Má con Chỉ thiết là vợ hiền dâu nghĩa. Vì mạng số nó vắn-vỏi, nó bỏ chồng bỏ con mà theo ông theo bà, má cũng thương cũng tiếc nó lắm chớ. Nhưng thương tiếc không đủ làm cho nó sống lại mà giúp con được. Nếu con thương nó, con muốn nó được vui lòng nơi chín suối, thì con kiếm người thế mà nuôi giùm con nó là phải hơn đó con.
- Con sợ cưới người khác đem về họ không thương hai đứa nhỏ, thì thêm khổ nữa chớ.
- Sao lại không thương? Hễ thương chồng thì tự nhiên cũng thương con chồng chớ. Con nít có làm giống gì mà ghét nó được.
- Ít có mẹ ghẻ mà biết thương con chồng. Vợ con nó bạc-bèo, nó bỏ con mà theo ông theo bà, thôi một mình con ráng nuôi hai đứa nhỏ cho xong.

Thằng Đồ óé khóc, bà Thương bảo phải hát mà ru nó, làm cho câu chuyện dứt nửa chừng.

Một đêm khác gặp tiết lập đông. Bà Hương-bảo chế mình, ớn lạnh. Hai Thà không muốn cho mẹ nằm võng nên anh ôm lấy thằng Đồ mà dỗ ngủ. Thằng nhỏ nhè-nhệ cứ khóc hoài. Hai Thà dỗ hết sức mà nó không nín. Anh ứa nước mắt và nói lảm-bảm: “Thiết a, ai chịu lãnh nuôi con tôi, dầu đòi một trăm đồng bạc tôi cũng dám mướn”.

Bà Hương-bảo nói: “Lúa đã trở rồi. Đến mùa gặt con mắc ở ngoài đồng; như rui má đau mới thiết là khổ.

Hai-Thà nhìn con, nước mắt chảy ròng-ròng.

*
* *

Tháng 11 trời trong, gió mát, ngoài đồng lúa đương đơm bông, có đám đã gần chín. Sớm mới, bà Tư Phải ở dưới xóm Cái-Nhồi có việc lên xóm Mới, nên ghé thăm bà Hương-bảo Trì là chị em quen thuở nay. Bà thấy bà Hương-bảo đương ngồi đút cơm tán cho cháu nội ăn thì bà nói: “Con hai mất, bỏ con nó lại cho chị nuôi, thiết cực cho chị lung quá”.

Bà Hương-bảo đáp:

- Cực phải chịu, chớ bỏ cho ai bây giờ chị?
- Thằng Hai phải cưới vợ khác đừng có người nuôi con nó, chớ để cho chị nuôi thì cực chị lắm chớ.
- Ói! Đừng có nói chuyện cưới vợ khác. Nó không chịu đâu. Nó sợ mẹ ghẻ không thương con nó.
- Thôi thì nó mướn người ta nuôi. Nó có tiền mà sợ gì. Mướn mắc nuốt chút, có lẽ người ta chịu lãnh về nuôi cho.
- Không được, nó thương con nó lắm. Nó không chịu giao con nó cho họ đem về nhà họ nuôi đâu.
- Kiếm người ở trong xóm mà cậy họ nuôi, đừng mỗi bữa mình tới lui coi chừng cho dễ.
- Trong, xóm người khá thì họ không chịu nuôi, còn người nghèo như họ chịu thì mình sợ họ bỏ thàng nhỏ bò lẩn bò lóc tội nghiệp.
- Hai Thà chen vô nói: „Bà có biết ai chịu ở nuôi con cho cháu, xin bà làm ơn chỉ giùm. Ở coi cơm nước trong nhà săn-sóc hai đứa nhỏ vậy thôi, chớ không làm việc chi nặng-nề.

Bà Tư Phải ngòì suy-nghĩ.

Bà Hương-bảo tiếp nói: „Chị có biết ai, xin chỉ giùm. Thằng này nó không tiếc tiền, xưa rày nó nói hoài, miễn thương con nó, săn-sóc cho tử-tế dầu ăn tiền mắc một chút nó cũng chịu.

Bà Tư Phải nói:

- Tôi có con cháu ngoại, nó mới về ở với tôi chừng một tháng nay. Để tôi về tôi hỏi coi nó chịu ở với chị hay không.
 - Con của đứa nào đó?
 - Con của con Trong. Năm trước mẹ nó chết thì nó ở với cha nó ngoài Rạch Bạng. Cách vài tháng nay cha nó chết nữa, nó bợ-vợ nên trở về ở với tôi.
 - Bên nội nó không còn ai hay sao?
 - Có ai đâu.
 - Năm nay nó bao lớn?
 - Nó được 24 tuổi.
 - Dữ hôn, có chồng con gì chưa?
 - Chưa.
 - Thuở nay tôi không biết nó. Từ nhỏ tới giờ nó ở ngoài Rạch Bạng.
 - **Trộng tuổi**³ như vậy có lẽ nó săn-sóc sấp nhỏ được. Ngặt nó chưa có con, nên không biết nó có thương con nít hay không?
 - Tôi ngại là ngại chỗ đó. Tôi sợ nó không chịu
 - Chị làm ơn hỏi thử nó coi. Như nó chịu ở, mà nó đòi một năm 30 hoặc 36 đồng cũng được. Không hại gì miễn nó biết thương hai đứa nhỏ, nó ân-cần săn-sóc cho tử-tế thì thôi. Nó rán ở giùm tôi một năm, tôi mang ơn lắm. Nó muốn lãnh tiền trước cũng được.
 - Để tôi về tôi hỏi nó. Nếu nó chịu thì tôi biểu nó lên, còn như nó không chịu thì thôi. Nó là cháu ngoại, nó mới về ở với tôi, không lẽ tôi ép mà đợ nó.
 - Phải chớ! Ép làm chi. Như nó không chịu, mà chị ép nó rồi nó **tháo-trút**, thì càng khó cho mình. Chị về hỏi nó, nếu nó chịu thì biểu nó lên liền.
- Bà Tư Phải về.

*

* *

³ lớn tuổi

(2)

Cách vài ngày sau.

Buổi trưa trời nắng chang-chang, nhưng nhờ có ngọn gió chướng thổi lao-rao, nên không nóng-nực.

Trước nhà Hai Thà, ba con trâu đứng chung-quanh đồng rom, đương rút rom mà ăn, đuôi ngoắt hàm nhoi, bộ vô tư vô lự.

Trong cái nhà trống gần đó, một đầu đóng cổng nhốt trâu, một đầu để xay lúa giã gạo. thằng Thảo nằm ngửa trên cái võng rách lý hát nghêu-ngao, đợi mặt trời trịch bóng rồi sẽ cỡi trâu đi ăn chiều.

Ở trong nhà, Hai Thà ăn cơm sớm rồi mặc đi thăm ruộng, chỉ có bà Hương-bảo với hai đứa nhỏ mà thôi. Bà ngồi tại đầu ván vá áo cho Thà, một lát bà với tay kéo cái võng mà đưa cho thằng Đồ ngủ. Con Chi ngồi chơi ngoài hàng ba, gần bên cạnh con chó vện nằm khoanh, cặp mắt lim-dim, cái mỏ dài thượt.

Trong cái sân rộng lớn ở trước cửa, sân để mùa khô đập lúa nên không trồng-tĩa thứ chi hết, thì mặt trời giọi nắng sáng-lòa. Chung quanh gốc cây me đứng sừng-sượng ở bên chái nhà dưới, thì con vịt xiêm xám đương núp bóng nằm nghỉ mát với một bầy vịt con mới có lông cánh.

Giữa lúc an-tĩnh, thình-lình con chó vện cất tiếng mà sủa. Bà Hương-bảo nheo mắt ngó ra, bà thấy ngoài nhà trống có một người đàn bà mặc quần lãnh, áo xuyên đen, đầu đội khăn trắng, đương đứng nói chuyện với thằng Thảo. Bà không biết là ai, nghi người ấy là cháu ngoại của bà Tư Phải, nên buông cây kim ngồi chờ.

Thiệt quả người lạ đó là con Nên, cháu bà Tư Phải. Nó chịu ở nên bà Tư biểu nó lên. Thuở nay nó chưa đến Xóm Mới lần nào. Vì ở đây duy có nhà của bà Hương-bảo lợp ngói mà thôi, nên bà Tư chỉ chùng mà nó vô cũng trúng. Tuy vậy mà vô tới nhà trống, nó gặp thằng Thảo, nó hỏi thăm cho chắc ý rồi mới xãng-xớm bước qua sân, tay có xách một gói đồ nhỏ.

Con chó vện xông ra đón sủa. Nên sợ nó cắn nên đứng khựng lại. Bà Hương-bảo phải bước ra mà la, con chó mới chịu xụ đuôi trở vô, để cho Nên thông thả lên thềm.

Nên thấy bà, liền chấp tay mà xá và nói:

- Thưa bà, cháu là cháu ngoại của bà Tư ở dưới Cái-Nhòì”.
- Vậy hả? Vô đây coi.

Con chó sủa làm cho thằng Đồ giật mình thức dậy nên nằm lên võng co tay giụi mắt. Bà Hương-bảo bước vô nắm võng mà đưa và hát nhỏ nhỏ dỗ Đồ ngủ lại.

Nên lột khăn choàng xuống vai, tay ôm gói đồ, đứng dựa cửa ngó cùng trong nhà. Con Chi thấy Nên lạ thì đứng ngay trước mặt, ngó Nên trân-trân. Bà Hương-bảo tuy miệng hát, song mắt cũng chong ngó Nên. Bà thấy Nên mập-mạp, mạnh mẽ, đen-đúa, nhưng nhà gương mặt vui-vẻ, thiệt-thà, lại hai hàm răng khít-khao, cặp con mắt sáng-sủa, làm cho Nên tuy không phải là đoá hoa thơm trong chôn thôn-quê, song cũng không phải là xấu-xa, thô-bi. Nên e-lệ khó chịu.

Đồ ngủ lại rồi, bà Hương-bảo mới bước lại ván ngồi và hỏi Nên: „Nhà bà đơn-chiếc quá. Cháu coi đó một mình bà mà phải lo trong bếp, rồi còn lo giữ hai đứa nhỏ nữa thiệt cực hết sức. Hôm kia chị tư lên thăm. Bà than với chị. Chị nói để về chỉ hỏi cháu coi cháu chịu ở giúp với bà hay không. Cháu chịu ở phải hôn?”

- Thưa bà, ngoại cháu về có nói chuyện lại với cháu. Cháu mò coi nên tính về ở giúp đỡ ngoại cháu. Thiệt nhà ngoại cháu không có việc chi cho lắm, bởi vậy ngoại cháu biểu cháu lên giúp bà ít ngày.
- Được lắm. Chị Tư có nói giá cả cho cháu nghe hay không?
- Thưa có. Nhưng cháu xin ở chừng sáu tháng.
- Sao vậy? Ở luôn một năm không được sao?

- Thừa bà, không biết cháu làm công việc bà có vừa lòng hay không, bởi vậy cháu tính ở thử ít tháng.
- Bà không khó như người ta đâu cháu. Thăng Hai ở nhà đây cũng vậy. Cháu đừng ngại. Để cháu ở ít ngày rồi cháu biết. Công việc cũng không có gì lắm. Mỗi ngày chỉ lo hai bữa cơm và săn-sóc hai đứa nhỏ. Mà con Chỉ đã trông rồi, tối nó ngủ với cha nó. Cháu chỉ coi tắm rửa và giặt áo quần cho nó mà thôi. Cháu có cực là cực với chú bé Đồ đây, vì dứt sữa sớm nên chú rầy-rà dữ lắm.
- Thừa bà, em nhỏ đã giáp “đôi-tôi”⁴ hay chưa?
- Chưa. Bữa nay mới được 10 tháng.
- Nhỏ quá, mà bà dứt sữa sớm, ban đêm sợ em đói.
- Cho ăn cháo.
- Phải bà mua sữa hộp để dành ban đêm khuya cho em uống. Ăn cháo sợ nó ngán.
- Sữa hộp ra làm sao?
- Thừa, sữa bò họ làm đặc mà đựng trong hộp. Mỗi lần mình múc vài muỗng nhỏ khuấy với nước sôi cho em uống. Uống sữa bò cũng bổ như sữa mình.
- Vậy hả? Bà có biết đâu. Để biểu cha nó mua cho nó uống thử coi. Cháu tên gì?
- Dạ, tên Nên.
- Thuở nay cháu có để chữa lằn nào hay chưa?

Nhưng câu hỏi này Nên mắc-cỡ, gục mặt ngó xuống đất rồi đáp nhỏ nhỏ:

- Thừa, cháu có chồng đâu mà để chữa.
- Vậy hả? Chưa để chữa, vậy mà cháu ưa con nít hay không?
- Thừa, con nít có ai mà không thương.
- Được lắm. Thôi cháu ở với bà, lo cho ăn, dỗ ngủ giùm chú bé này. Bà nói trước, ban đêm nó hay cần-nhần lắm. Nhưng không sao có bà phụ với cháu. Để bà dất mà chỉ công việc trong nhà cho cháu biết.

Thừa dịp Đồ đương ngủ mê, bà Hương-bảo dắt Nên đi từ nhà trên xuống tới nhà dưới cho Nên biết mỗi chỗ trong nhà. Bà chỉ cái giường lót gần cửa xuống nhà dưới, biểu Nên để gói đồ trên đó, định ban đêm Nên sẽ ngủ đó với Đồ, đặng Đồ có khóc thì đem xuống võng mà dỗ cho gần; bà ngủ trong buồng, còn Hai Thà với con Chỉ sẽ dời ngủ bộ ván dựa vách **xông**⁵ phía bên kia. Bà chỉ khạp gạo, sòng chén, lu nước nấu ăn, chỉ chỗ để muối, chỗ để nước mắm, chỗ chứa củi, chỗ úp nồi trách, chỉ đủ hết.

Con Chỉ lóc-cóc chạy theo, cứ ngó Nên hoài, ngó và cười, coi bộ nó không thấy lạ mà ái-ngại.

Coi đủ mỗi chỗ trong nhà rồi, Nên đem gói áo xuống nhà dưới, mở lấy ra một cái áo cụt bằng vải trắng mà thay cái áo xuyên dài rồi lấy cây chổi lại quét bếp cho sạch-sẽ, không cần đợi bà Hương-bảo biểu. Quét bếp rồi, nó thấy nước lớn đầy, nó bùng hết nồi ở ra để trên sàn nước ngồi cạo lọ ở ngoài, chùi lau ở trong. Nó úp nồi, ở trên giàn bầu mà phơi, rồi lấy chổi lên quét nhà trên, làm liên liên không nghỉ, mà cũng không ngại ngừng chi hết.

Bà Hương-bảo ngồi tiếp vá áo và đưa em, nhưng bà thấy công việc của Nên làm đủ hết. Bà mừng và khen thâm, đoán chắc Nên không phải là gái hăng-hờ biếng-nhác.

Thằng Thảo lừa râu ra lộ mà cho ăn cỏ. Nên đứng ngó theo ba con trâu. Con Chỉ theo đứng một bên, đồ để hỏi: “Chị ở đây hả?” Nên cười và ngồi chồm-hồm ôm em Chỉ vào lòng mà nói: “Ừ, chị ở đây, ở chơi với em”. Con Chỉ cười.

Thằng Đồ nằm trên võng óe khóc. Nên buông con Chỉ lật-đật chạy vô bông Đồ. Bà Hương-bảo nói: “Đâu cháu em dỗ thử chút coi”.

Nên bông úp sấp Đồ vô ngực, đi qua đi lại, tay vỗ tròn thằng nhỏ. Đồ không khóc nữa, day mặt nhìn Nên mà cười, rồi đưa tay rờ miệng, rờ mũi Nên, dường như đã quen lâu rồi. Nên cầm tay thằng nhỏ và hun và lỏ: “Em tôi giỏi lắm, em tôi không bao giờ khóc đâu. Có chị bông thì em còn đòi chi nữa đâu mà khóc, phải hôn em?”.

⁴ thôi nôi

⁵ chái

Bà Hương-bảo ngó Nền mà cười.

Hai Thà đi thăm ruộng, chánh lúc ấy anh về tới. Chỉ thấy cha vô sân thì chạy ra mừng. Hai Thà cúi xuống bông con đi vô. Nền ẳm Đò lại đứng gần chỗ bà Hương-bảo ngồi.

Thà thấy Nền bông em thì hỏi mẹ:

- Ai đây má? Phải cháu bà Tư hay không?
- Ừ, cháu bà Tư, nó mới lên đó. Nó bông em coi giỏi quá thấy hôn. Mà coi thằng Đò cũng chịu nó rồi. Có vậy mới bớt cực cho má một chút. Lúa trở đều hay chưa con?
- Trở đều hết, tốt lắm. Năm nay trúng hơn năm ngoái nữa.
- Cha chả, gặt rập Tết đây cực chết.
- Không chừng mùng 10 tháng chạp thì gặt, có đâu tới Tết lận má. Trong năm mình gặt đồng rồi ra ngoài giêng mình gặt rầy, năm nay khỏe ru, có mệt đâu.
- Nếu vậy thì ít cực. Này tối con giăng mùng ở bộ ván tựa xông trên kia mà ngủ với con Chi, để cái giường gần võng đây cho con Nền nó ngủ với thằng Đò, đừng em có khóc nó đổ cho tiện.
- Được.

Thà để con Chi xuống đất, cởi áo máng dựa vách rồi đi ra sau xối nước mà tắm. Nền bông em đi ra hàng ba, kêu con Chi đi theo nói chuyện chơi. Chừng nó thấy trời mát, nó mới trở vô, để em ngồi trên ván, dựa bên bà Hương bảo, mà nói: “Thưa bà, cho cháu gửi em một chút đừng cháu nhúm lửa nấu cơm chiều”.

Bà Hương-bảo vui-vẻ đáp: “Ừ, để nó ngồi chơi, đi vo gạo nấu cơm thử coi. Chiều nấu hai *vùa*⁶ *lùm-lùm*⁷ nghe hôn cháu”.

Nền đi xuống bếp, con chi cũng đi theo, dường như nó đã mển Nền, không chịu rời. Bà Hương-bảo nói nhỏ với Thà: “Con nhỏ này bộ giỏi lắm”.

Thà lặng thinh, bộ như không tin lời mẹ đoán trước. Anh bông thằng Đò đem lại võng nằm nựng-nịu. Bà Hương-bảo đi xuống bếp, thấy nồi cơm đã đặt lên bếp rồi, còn Nền thì đương tắm rửa cho con Chi. Bà trở vô buồng lấy một cái áo với một cái quần sạch để Nền thay cho con Chi; bà chỉ cá mắm cho Nền biểu đừng chừng cơm cạn nó hâm lại, và bà đưa lợn rau muống biểu rửa rồi luộc đừng chắm mắm. Bà thấy Nền làm việc gì cũng gọn-gàng vén khéo, bà vừa ý lắm. Bà chắc trong năm mười bữa Nền thạo hết công-việc trong nhà rồi, thì nó bao soát cả nhà dưới nhà trên, bà khỏi thất công dòm ngó.

Cơm chín, rau luộc, cá mắm hâm xong rồi hết, Nền mới múc dọn một mâm. Bà Hương-bảo biểu bung để trên bàn thờ đốt nhang cúng vợ Hai Thà một lát rồi sẽ bung xuống cho bà ăn với Hai Thà và con Chi. Trong nhà ăn cơm thì Nền bông nách thằng Đò và bung chén cơm nó đã chan sẵn nước cá mà đi ra sân đổ dứt cho em nhỏ ăn.

Thằng Thảo lừa trâu về và đuổi vô chuồng đóng cổng lại. Con vịt xiêm dất bầy con lên sân, lại có một bầy vịt tơ sà lồi 15 con cũng đi theo sau, vịt lớn, vịt nhỏ kêu om-sòm. Bà Hương-bảo kêu thằng Thảo biểu xúc ít vừa lúa cho vịt ăn rồi lừa hết vô chuồng. Nền đứng coi Thảo làm và phụ với Thảo mà nhốt vịt.

Bà Hương-bảo ăn cơm rồi bà bông em cho Nền ăn Cơm Với Thảo. Còn Thà thì xách nước tưới đám rau và tưới hàng ớt trồng phía sau nhà.

Mặt trời lặn thì Nền rửa chén rửa nồi, dọn dẹp trong bếp đã sạch-sẽ rồi hết. Mẹ con bà Hương-bảo lấy làm vui mà mướn được một đứa bạn gái nhăm-lẹ, giỏi-giẩn.

Đêm ấy Nền dỗ Đò ngủ êm, đến khuya em nhỏ có chúng-chứng một chút, nhưng Nền đem xuống võng mà đưa, thì nó nín mà ngủ lại, khỏi nhọc lòng Thà với bà Hương-bảo.

*

* *

⁶ dụng cụ xúc và đong gạo làm bằng gáo dừa

⁷ đây hơi vun

Thiệt quả Nền vào ở chưa được 10 ngày thì nó bao làm hết các công-việc trong nhà. Khuya nó dậy sớm nấu nước và nấu cháo. Nước để chế trà cho bà Hương-bảo uống còn cháo để cho Đồ thức dậy có sẵn cho nó ăn. Tảng sáng vịt kêu thì nó lật-đật mở chuồng thả vịt đi ăn, rồi xách chổi quét nhà. Nó lại kêu mà thúc thẳng Thảo hốt dọn chuồng trâu, quét sân cho sạch-sẽ, rồi cỡi trâu đi ăn.

Hai Thà thấy gạo gần hết thì xúc lúa đổ phơi đặng xay ăn. Nền phụ xay với Thảo, không để cho chủ làm. Nền ngồi sàng gạo, bà Hương-bảo không cho; mà nó đứng giã gạo chày đôi với Thảo, thì hơi nó cũng dài hơn Thảo, mặc dầu Thảo mới 17 tuổi. sức trai đương đầy-đủ.

Bây giờ Hai Thà rảnh-rang, bữa nào cũng đi thăm ruộng, bữa đi buổi mai bữa đi buổi chiều. Bà Hương-bảo cũng đi chơi lối xóm được mà tới nhà nào bà cũng khoe Nền giỏi-giẩn, siêng-năng.

Một bữa Nền nghe bà Hương-bảo than không ai mua vịt đặng bà bán bớt ít con vịt tơ lấy tiền mua trâu cau ăn. Nền bèn xin bà cho nó đem xuống chợ mà bán có lẽ được giá cao hơn. Bà Hương-bảo chịu. Đến khuya, Thà lựa bắt 5 con vịt tơ cột cẳng chắc-chắn mà giao cho Nền.

Nền đặt om cháo lên bếp, soạn thúng giống đặng gánh vịt, rồi mới gỡ đầu và thay áo dài. Thà dặn mua thuốc giấy; bà Hương-bảo dặn mua trâu cau, thịt cá, dầu lửa, nước mắm. Thà có tánh kỹ-lưỡng sợ bán vịt không được nên đưa hờ 2 đồng bạc cho Nền.

Trời rạng đông, Nền nghe có tiếng mấy chị hàng gánh đi chợ, họ nói chuyện ngoài đường, Nền mới ôm hun thẳng Đồ rồi gánh vịt đi theo người ta cho có bạn.

Buổi sớm mới ấy, Nền vắng mặt, thì trong nhà công chuyện đã có mùi bê bối; Thà mắc xách nước đổ vô lu đặng rửa-ráy thì không ai thả vịt đi, vịt kêu cạp-cạp om sòm. Bà Hương-bảo mắc coi em thì không ai mở cửa quét nhà, để mặt trời mọc mà nhà còn bi-bít.

Bữa nay cơm sớm mới cũng trễ, mặc dầu Thà phải vo gạo và bà Hương-bảo phải bồng thẳng Đồ vô bếp mà chụm lửa.

Chợ Gò-Công cách xa nhà tới 6 ngàn thước, thế mà trông ngoài nhà việc⁸ làng chưa đánh tan học thì Nền đã về tới nhà, trước mấy chị hàng gánh hết thấy.

Bà Hương-bảo đương ngồi ăn cơm với Thà và Chi, có để Đồ ngồi chơi một bên, bà thấy Nền gánh gánh vô sân thì bà cười và nói: “Con nhỏ đi chợ về sớm dữ, giỏi thiệt. Bán vịt được hông?”

- Thừa, được.
- Bán mấy cắc?
- Bốn cắc.
- Khá quá há! Vậy mà trên mình họ cứ trả hai cắc rưỡi, ba cắc hoài. Từ rày sắp lên cứ đem xuống chợ mà bán, đừng thêm bán tại nhà nữa.

Thà nói: “Còn một chục vịt tơ đó để cho nó để chớ bán chi nữa”. Bà Hương-bảo đáp: “Nói chuyện mà nghe, chớ bán chi nữa. Có bán là đợi bầy vịt nhỏ nó lớn rồi sẽ bán chớ”.

Nền bung hai cái thúng để trên ván, lật-đật đi thay áo, rồi xốt bồng thẳng Đồ mà hun, để cho bà Hương-bảo ăn cơm thông-thả. Nền nói với con Chi: “Chị có mua bánh bò bánh cam cho em Chi đây ern. Em ăn cơm rồi ăn bánh”. Nền và nói và bồng em đi lấy một cái đĩa mà sắp 3 bánh cam với 3 bánh bò rồi bung lại để trước mâm cơm.

Thà ăn cơm vừa rồi, liền lấy một cái bánh cam ăn tráng miệng.

Nền lại đem đưa cho bà Hương-bảo một hộp sữa bò và nói: “Thưa bà cháu làm búng mua một hộp sữa bò để cho em Đồ uống thử”.

Bà Hương-bảo cầm hộp sữa mà coi rồi hỏi:

- Làm sao mà cho uống?
- Thưa, khuấy với nước sôi, rồi nó đục-đục cũng như sữa mình vậy. Để trưa rồi cháu khuấy cho em uống.

⁸ cơ quan hành chánh

- Bao nhiêu một hộp vậy?
- Thưa, tới hai cắc tư, mắc quá.
- Ủ, mắc dữ há! Gần bằng giá con vịt.

Thà nói: “Thầy kệ nó, như Đồ chịu uống thì mua cho nó uống. Uống năm bảy bữa chớ phải uống một lần mà hết một hộp hay sao. Bị dứt sữa sớm nên nó ốm, để uống thử coi.”

Thà uống nước rồi bồng Đồ cho Nền rửa tay mà sắp đồ mua ra. Thịt cá, trầu cau, giấy thuốc, dầu lửa, nước mắm. Các món dần đều có mua đủ hết. Nền trả 2 đồng bạc lại cho Thà, lại đưa thêm một cắc hai chiêm, nói đó là tiền bán vịt, mua đồ rồi còn dư. Thà trao hết tiền ấy cho mẹ cất để mua cá tôm mỗi bữa.

Đến trưa, Nền dỗ Đồ ngủ rồi quét dọn trong nhà. Chờ em thức dậy, Nền khui hộp sữa, múc một muống đầy, chế nước sôi khuấy ra nửa chén, đợi ấm-ấm rồi cho Đồ uống. Đồ uống sữa coi bộ biết ngon, nên lai tay bầu cái chén, miệng chăm ực riết. Mẹ con bà Hương-bảo thấy vậy thì động lòng. Thà hứa sẽ mua sữa để cho con uống mỗi ngày ba lần: sớm, trưa và tối.

Qua tháng Chạp, lúa đồng đã chín. Thà tối ngày mắc đi coi gặt, chiều phải coi gánh lúa bó đem về sân đặng chất *cà-lang*⁹. Đương lúc lằng-xăng công-việc như vậy, bà Hương-bảo lại đau, bà nóng nầm mê man, mà Thà không thể bỏ ruộng để ở nhà săn-sóc mẹ được. May có Nền thế cho Thà, Nền lo thuốc men, cơm cháo, luôn luôn ở một bên bà Hương-bảo, lau mồ hôi, đỡ đi tiêu, bưng thuốc uống, thay áo quần, cực cũng vui, dơ không gớm, hết lòng săn-sóc bà cũng như một đứa con gái của bà. Sự tận-tụy của Nền làm cho bà Hương-bảo cảm-động hết sức, lòng bà thương Nền lại càng tăng thêm, bà thương như thương con ruột của bà, bởi vậy từ ấy về sau bà nói chuyện với Nền nhiều khi bà kêu “con”, ít khi kêu „cháu”.

Lúa bó đem về sân xong rồi thì gần tới Tết. Lúa rẫy cũng đã *chạy lá gai*¹⁰, có trễ lắm là mừng 3 Tết phải bắt tay gặt. Thà tính để gặt lúa rẫy rồi sẽ đập một lượt, trong nhà có trâu sẵn, nên không lo gì lại không túng tiền ăn Tết, nên không cần phải có lúa hột gập.

Một đêm, lúc nửa canh tư. Đồ thức dậy khóc. Nền cứ để trong mừng mà dỗ, vi trời lạnh, sợ đem em xuống võng mà đưa thì sợ lạnh em. Đồ càng khóc lớn, lại khóc ngắt. Bây giờ Nền phải bồng xuống võng đưa hát. Đồ lại khóc lớn nữa. Nền dỗ hết sức mà em không nín. Thà quẹt hột quẹt đốt đèn bưng lại và nói với Nền: “Không biết chừng, sợ em đau bụng đa. Đưa nó đây coi”

Thà để đèn trên ván rồi đưa tay bồng Đồ. Này giờ Đồ khóc và chời đập làm sút nút áo của Nền mà Nền không hay.

Bây giờ Nền đứng dậy đưa Đồ cho Thà bồng, có đèn tỏ rõ, Nền thấy sút nút áo thì mắc-cỡ, lật đật đưa cánh tay mà che rồi đi vô buồng và đi và nói: “Tôi có *dầu mần*¹¹, để tôi lấy tôi thoa rún cho em. Như thiệt em đau bụng, hễ thoa dầu mần chắc hết”.

Nền gài nút áo rồi mở gói lấy ve dầu mần đem ra chấm thoa rún cho Đồ. Em nhỏ cũng cứ khóc. Nền mới mời đèn đi xuống bếp, nói để nhúm lửa đặng hơ bụng em. Lửa chưa cháy thì Đồ đã thôi khóc. Nền trở lên nhà trên. Đồ thấy Nền thì cười, lại đưa tay đòi Nền bồng. Vì cái nút áo sút hời nãy mà Nền không dám ngó Thà, đưa tay bồng em, sắc mặt sượng-sùng hổ-thẹn.

Hoặc không thông tâm lý học, hoặc không lưu ý đến sắc-dục, Thà vẫn bình-tĩnh như thường trả Đồ lại cho Nền và nói: “Chắc nó đau bụng nhờ dầu mần nên hết chớ gì. Dầu đó thiệt hay. Bữa nào có đi chợ, mua một ve mới, để dành trong nhà”.

Trong xóm ai cũng lo ăn Tết.

Nền xin lãnh 10 đồng bạc, rồi bữa 25 bà Hương-bảo sai nó đi chợ mua cải, mua giá, đặng làm dưa. Nó nhơn-dịp ấy mới mua, đặng Tết đem về cho bà Ngoại nó, một quần lãnh và một áo vân, còn phần nó thì áo quần còn mới, nó không cần sắm sửa, chỉ mua một cái khăn

⁹ sắp xếp thành đống có thứ tự lớp lang

¹⁰ lá gai: lá lúa cuối cùng trước khi trổ bông, vì mọc lưng chừng trên cuống lúa như cái gai nên gọi là lá gai.

Chạy lá gai: thay màu lá gai

¹¹ (menthe) dầu khuynh diệp

lụa mà thôi, bà Hương-bảo trong mình không được khoẻ, nên bà không đi chợ Tết được. Năm nay Hai Thà phải đi, điặng mua Cam, quít, dưa, chuối, chớ cá thì đã mua của họ tát đĩa rồi. Còn thịt thì chia với bà con họ làm hàng heo trong xóm. Khuya 29, Hai Thà đi chợ, dắt Nền theo đặng gánh đồ, vì thuở ấy ít xe nên không thể mượn xe chở đồ như bây giờ vậy được. Thà nghĩ Nền ở được vài tháng rồi, luôn luôn tận-tụy với con mình, với mẹ mình, với nhà mình, đến ngày Tết mình phải thưởng chút đỉnh cho Nền vui lòng, bởi vậy xuống chợ Thà đưa cho Nền một đồng bạc, biểu muốn mua đồ gì để dùng riêng thì mua. Nền mua 2 thước vải bông với một hộp sữa thì tiêu đồng bạc.

Chùng về nhà, Nền đem vải ra tính cắt may cho con Chi và thằng Đồ mỗi đứa một cái áo. Thà không cho, nói rằng đồng bạc đưa đó là cho Nền, chớ không phải bạc để mua đồ cho sắp nhỏ. Bà Hương-bảo cũng đồng ý với con mà cản. Túng thế Nền phải cắt may một cái áo vắn cho mình, nhưng vải còn dư, Nền cũng nối may được cho Đồ một cái áo.

Ăn Tết ba bữa, qua mừng 4 thì Thà cho gặt đất rẫy. Đến mừng 10 thì lúa đã chớ hết về sân, chất riêng một cà-lang không cho lộn với lúa đồng. Bây giờ Thà lo dọn sân đặng thừa con trắng rằm tháng giêng mà đập lúa như người ta, đập lúa đồng trước rồi đập lúa rẫy sau.

Đập lúa là một dịp vui của con nhà làm ruộng. Năm nay lúa trúng, Thà rất vừa lòng, nên kêu ghe vườn mua một bó mía để đãi anh em trong xóm đến giúp chắt bã bắt bó, và ra rơm. Bà Hương-bảo cũng noi theo lệ cũ, bà gói bánh tét bánh chưng thiệt nhiều. Nền đều có phụ tiếp mỗi việc, từ sân, gói bánh, việc nào Nền cũng thạo hết.

Ngày rằm, vừa mới xế qua, thì sáu bảy đàn ông, con trai trong xóm, đều là người có gặt trong ruộng của Thà, tựu lại nhà Thà, rồi hai người leo lên cây cà-lang lúa đồng nắm từ bó lúa mà quăng xuống sân. Máy người đứng dưới xách đem vô giữa sân chất dựng bề hột lên trên, chất một lớp, bắt trong chát vòng ra ngoài, chất thành một đồng tròn. Công việc này nhà nông kêu là “chất bã”.

Trời mát, bã chắt xong, Thà biểu Thảo dắt cặp trâu lớn ra sân, anh em lỏi xóm người phụ bịt mồm, người phụ cột niệt, rồi bốn thân Thà cầm roi và nắm dây rún cho trâu lên bã lúa, đi được năm sáu vòng mới giao lại cho Thảo. Bà con lỏi xóm rải-rác rút về ăn cơm đợi tối sẽ trở lại mà bắt bó.

Bây giờ cả nhà đều lo bữa cơm chiều bỏ Thảo một mình ngoài sân đánh trâu đập lúa. Nó hát ra-rít mà giải buồn, câu hát nhiều khi có chen tiếng “vĩ” hoặc tiếng “thá”.

Nền ăn cơm trước rồi ra thay đánh trâu cho Thảo vô ăn cơm. Trăng mọc sáng lòa, gió thổi mát mẻ. Thà đem hai con ra sân trải đệm ngồi chơi. Thà thấy Nền đánh trâu đập lúa cũng rành thì thầm khen Nền biết đủ nghề hết.

Thảo ăn cơm rồi trở ra sân, Nền mới giao trâu lại cho Thảo mà đi dọn-dẹp nhà bếp, rồi bông Đồ vô dỗ ngủ.

Trăng lên nửa buổi, bà con lỏi xóm lần-lượt trở lại ngồi chung-quanh bã lúa hút thuốc nói chuyện chơi.

Con Chi buồn ngủ nên vô ngủ trước. Mà bà Hương-bảo bây giờ lại ra sân, ra nói chuyện chơi với bà con trong xóm. Nền dỗ Đồ ngủ rồi nên cũng ra chơi. Thà biểu Nền vô lấy vài cây mía với con dao đặng anh em chặt chia nhau mỗi người một khúc ăn cho vui.

Trăng trong gió mát người thơ-thới, trí hiệp-hòa, sự sống ở thôn-quê thiệt là yên-vui đầm ấm. Giữa cuộc nói cười vui-vẻ. Thà bước vô bã lúa rút ít cọng lúa mà coi, rồi nói vừa bắt bó và biểu Thảo đem trâu ra nghỉ.

Các anh em trong xóm đều đứng dậy lấy mỗi người một cây **mỏ xài** và bao chung quanh bã lúa mà xúc lên. Làm cho rã các bó lúa ra và trải đều lại trên bã lúa, việc ấy kêu là “bắt bó”.

Thà cũng cầm mỏ xài bắt bó với người la. Nền thấy còn dư một cây mỏ xài, nó cũng xách ra mà làm việc, vì tánh siêng-năng không thể để nó ngồi yên mà coi người ta làm. Nó đứng gần Hoài, một người trai chưa vợ ở dưới cuối xóm, còn bên kia là chú Điền, một người sồn-sồn có râu le-the. Hoài thấy Nền bắt bó lanh-lẹ thì nói: “Chà, mợ này bắt bó cũng gọn-gàng dữ hả”. Nền hỏi: “Tại sao anh kêu tôi bằng mợ?” Hoài cười ngất rồi hỏi lại: “Nếu không

muốn kêu bằng mợ thì kêu bằng thím hai được hôn?” Nên hiểu Hoài muốn cáp-đôi mình với chủ nhà, thì giận nên nói:

- Anh đừng có nói bậy.
- Tôi nói trúng ngay, trúng chảnh, chớ có bậy đâu.
- Tôi mét với cậu hai cho anh coi.
- Thôi mà. Mét làm chi? Tôi biết mợ thân mà.

Chú Điền kêu Hoài mà rầy: “Hoài, mầy đừng nói chơi như vậy. Nói bậy mịch lòng đa mậy”. Hoài cười, chớ không nói nữa, nhưng cái cười với cái nín đó làm cho Nên càng khó chịu hơn là cãi lẽ hoặc gây-gỗ.

Bắt bó rồi, Thảo đem trâu lên đập tiếp. Bà Hương-bảo mời hết anh em vô nhà ăn bánh tét, bánh chưng, bà hứa đêm sau bà sẽ cho ăn xôi đậu. Ăn uống no rồi ké nằm nghỉ, người ngồi nói chuyện. Quá nửa đêm Thà coi lúa đập đã chín mới kêu anh em xúm lại «ra rơm » rồi ai về nhà nầy mà ngủ.

Sáng bữa sau, Thà kiều lúa. Bà Hương-bảo với Nên bịt khăn trùm mà quét kiều. Đến xế anh em trong xóm lại chất bã thứ nhì mà đập nữa. Lúa đồng đập tới 3 bã mới dứt. Xúc giê, đổ vô vựa rồi mới đập lới lúa rẫy, cũng đập ba bã mới rồi.

Thà đong lúa ruộng rồi còn dư được 1.200 giạ, hơn lăm ngoái gần 200 giạ.

*

* *

(3)

Con nhà làm ruộng ở làng Bình Thạnh cũng như nhiều chỗ khác trong xứ này, mỗi năm cực-nhọc có mấy tháng: đầu mùa mưa dọn đất gieo mạ, rồi cày ruộng mà trở đất, đợi mạ đúng lúa mới trực hoặc bừa cho chín đất dặng nhổ mạ đem qua cấy. Hễ cấy rồi thì rảnh-rang luôn mấy tháng. Người làm đất rẫy, nghĩa là ruộng nước mặn, thì phải cấy cỏ một ít bừa cho lúa nở thông-thả. Còn người làm đất đồng thì chỉ coi chừng nước mà thôi. Ai siêng thì đi câu hoặc đặt lờ kiếm cá ăn mỗi bữa. Chừng lúa chín mới làm việc lại mà làm việc cũng có vài ba tháng: gặt, gom về sân, đập rồi hết chuyện, đợi tới mùa mưa sau mới làm mùa khác.

Hai Thà ở nhằm chỗ nửa đồng nửa rẫy, nhưng qua mùa khô hễ gặt và đập rồi thì tối ngày ngồi khoanh tay không biết làm việc chi. Đàn-bà họ tràn xuống rẫy dặng nước cạn họ bắt vọp mánh, nước lớn họ bắt vọp sôi, hoặc họ bắt còng hay vớt rạm. Đàn-ông họ làm **giệp** mà dặt cá bóng dừa, hay làm vó mà câu cua biển. Thà tuy chưa có chức-phận, song đứng vào hạng có cơm tiền bởi vậy Thà không thà đi bắt vọp, bắt còng, hay câu cua, câu cá như họ vậy được.

Mà xản-bản ở trong nhà. Thà thấy bàn thờ vợ, Thà ngó hai đứa con, thì Thà ruột thắt mắt buồn, thương vợ đã cực-nhọc lúc nhà nghèo, lại không sống mà hưởng lúc có tiền có lúa; thương phận con cô-cút còn thơ-ngây mà không có mẹ dạy-dỗ, nung-niu. Thà buồn cứ nằm trên võng gác tay qua trán tối ngày, đến nỗi bà Hương-bảo khoe bày vịt tơ đã bắt đầu **đe đều**, Thà không mừng, mà con Nền đi bắt vọp sôi nó bung về cả thúng, Thà cũng không ngó.

Con Nền thấy bộ Thà nghiêm-nghị nó ít dám nói chuyện với Thà, có việc chi thì nó cứ thỏ-thẻ với bà Hương bảo. Mà tánh-nết nó dè-dặt phận-sự nó vuông tròn, Thà không có chuyện gì là nói. cũng không có gì mà rầy nó được, thành ra chủ với tớ lợt-lạt, bơ-thờ, mặc dầu lối xóm người ta khen bà Hương-bảo có phước mới mướn được Nền, hay là người ta thâm nghi Thà sẽ đánh ụp với Nền cho khỏi tổn tiền cưới vợ.

Một đêm, bà Hương-bảo thấy Nền đem Đồ vô mừng đồ ngủ đã lâu rồi, mà Thà vẫn còn đốt đèn ngồi lại bộ ván giữa hút thuốc, bà mới ra võng mà nằm và nói với Thà: “Bữa hôm chú Cai-thôn Đâu ghé thăm, chú nói con Lê là con gái ông Chánh-bái, có chồng trên Chợ Dinh mấy năm nay. Bây giờ nó đã thôi chồng trở về ở ngoài ông Chánh-bái từ hôm Tết. Chú xúi má ra mà nói cưới cho con.

- Gái lộn chồng mà cưới làm chi má.
- Có hại gì. Tại không phải duyên-nợ, nên vợ chồng mới rời-rã chớ. Không biết chừng nó có duyên-nợ với con nên Trời khiến con chết vợ, còn nó thôi chồng đang hai đàng gặp nhau.
- Duyên-nợ sao hồi nhỏ không hiệp nhau, để kẻ có vợ, người có chồng, rồi mới gặp ?
- Duyên-nợ nhiều khi ban đầu phải trắc-trở như vậy. Nghe nói **con**¹² không có con. Con cưới nó thì nó sẵn-sóc hai đứa nhỏ của con, khỏi có cái họa con mày con tao.
- Biết họ sẵn-sóc hay là họ cú họ véo. Có lẽ cô ta hư lắm, hoặc cô dữ lắm, nên chồng cô phải tống-bôi tống,-khử cô đó đa má.
- Con nghe gái chồng để là gái hư. Không sao đâu con, hễ có phước thì có phần, nhiều khi ở với người ta thì hư nhất, chừng về với mình thì tử tế. Năm nay con đã 35, 36 tuổi rồi, lại có tới 2 đứa con. Con muốn cưới gái còn son-giá, có dễ gì đâu. Lại cưới con nít đem về nó nhong-nheo chớ có biết làm công chuyện gì.
- Sao má chắc cô Lê không nhong-nheo và biết làm công-việc.
- Người ta trọng tuổi rồi, nghe nói năm nay đã được 20 tuổi, tự-nhiên phải biết công ăn việc làm chớ.
- Không. Con nhứt-định không cưới vợ khác; con không muốn sắp nhỏ có mẹ ghẻ.

¹² con đó

- Má thấy con buồn quá, nên má mới khuyên con chấp nôi. Ông Chánh-bái là người có bề thế; như con muốn làm sự gì, ông giúp-đỡ cho con được. Má nghĩ hôm nay, má thấy chỗ đó xứng đáng.
- Ông Chánh-bái giúp con cách nào? Ông già quá, có cày ruộng hoặc vác lúa giùm cho con được đâu.
- Có phải giúp như vậy đâu con. Ông có thân-thế, trong làng ai cũng kiêng-nể; ông giúp là đỡ đầu cho con dựng làm ông này ông kia với người ta chớ.
- Ôi! Ông này ông kia làm chi nà! Làm cho có tiền có lúa nhiều là quý hơn hết. Con nghĩ bây giờ người la kêu con là “thằng Hai Thà” chừng con giàu, họ phải kêu “ông Hai Thà” chớ. Ông hai Thà rành nghề làm ruộng, ông gieo phải đất, chỗ cấy hợp-thời, siêng giữ bờ, biết lựa giống, nên ruộng ông trúng luôn luôn, con chắc ông đó sướng hơn ông nào hết.
- Nói như con vậy sao được. Cha con hỏi trước tuy nghèo, song cũng làm chức Hương-bảo. Con bây giờ có cơm tiền. Có nhà cửa tử-tế, con làm dân hoài hay sao. Phải ra làm làng với người ta chớ.
- Con muốn làm ruộng.
- Làm làng cũng làm ruộng được vậy chớ.
- Để con làm ruộng ít năm nữa rồi sẽ hay.
- Cưới vợ cho có người coi trông dựng con ra làm làng, đó là điều má muốn hơn hết.
- Má muốn lắm sao?
- Muốn lắm.

Thà chúm-chím cười rồi vắn đèn lu mà đi ngủ. Cách một lát Nền nghe bà Hương-bảo trở vô buồng thì nó đỡ mừng chun ra, rồi lại mở cửa nhà dưới mà đi ngoài.

Qua tháng 3, hồi xế trời mưa một đám thiệt lớn. Trong xóm nhà nào cũng chộn-rộn. sửa-soạn đèn đăng tối đi soi nhái. Nền thạo các công việc của người ở ruộng, biết bắt vọp, bắt còng, biết đặt cua, đặt cá; duy có soi nhái, soi ếch thiệt nó chưa biết. Chiều tối nó thấy ở xóm ngoài tốp 5 tốp 3 người ta đi vô Xóm Mới đập-dều, người cầm đèn chai, người xách giỏ lớn. Trên Bình-Lạc người ta cũng đi theo lộ me mà xuống, có đàn-ông, có đàn-bà, có con gái, có con trai. Tối Xóm Mới ai quen nhà nào thì ghé nhà nấy. Ai không có quen thì ngồi giùm nhau ngoài lộ mà chơi.

Với sự náo-nhiệt phi-thường ấy, Nền không khỏi rộn-rục trong lòng, bởi vậy ăn cơm chiều, dọn-dẹp xong rồi, Nền thổ-thẻ hỏi bà Hương-bảo: “Thưa bà, không biết làm giống gì mà họ tụ lại xóm mình đông quá?”

- Họ tụ đặng khuya họ soi nhái.
- Họ đông quá, nhái đâu có đủ cho họ bắt?
- Thiếu gì! Có mấy ổ nhái phía trước kia. Để tối một lát rồi nghe nhái kêu.
- Thưa bà, tại sao ở xóm mình lại có nhái nhiều?
- Đất rẫy nước ngập mãi năm, nhái ở sao được, ở theo bờ theo bụi một ít con mà thôi. Đất đồng mùa nắng khô-khan, nhái cũng không thể ở, có chút đình theo mây bào mấy trứng vậy thôi. Ở xóm mình, nhờ có mấy đám **ruộng biển**¹³ đó, đầu mùa nắng nước sông cũng rịn vô, ướt-át luôn luôn, bởi vậy nhái ở được mà sanh-sản ra nhiều. Đầu mùa mưa, hễ có mưa lớn nước ngập hang, thì tối nhái phải trồi lên mặt đất uống nước mà kêu, chừng nào mưa dào-dẫn, nhái no nước rồi nó mới rút uống hang, không kêu nữa.
- Ngộ dữ há. Để tôi coi họ soi làm sao?
- Bữa hôm rày có gởi cho hàng gánh mua cây đèn chai rồi đó. Để khuya một chút rồi biểu thằng Thảo đi coi kiểm ít con, sáng ăn.
- Cháu thấy bà gởi mua đèn chai, cháu tưởng bà mua để dành dựng nhúm lửa chớ.

¹³ ruộng gần sông

- Mua đèn soi nhái. Thằng Hai nó ưa soi, nên mua đèn hờ cho nó, chớ thằng Thảo con mắt nó tỏ, nó bẻ cóp thiếc làm đèn chóa mù soi cũng được không cần đèn chai.

Hai Thà đi chơi về, vừa bước vô cửa thì hỏi mẹ:

- Nhà có đèn chai hay không má?
- Có, má có gói mua một cây đèn dài dựng trong buồng đó.
- Được. Lát nữa con đi soi nhái, ở các xóm người ta tụ đông quá. Khuya nay đèn đỏ biên chắc vui lắm.

Nên vui-vẻ nói: “Thưa bà để cháu dỡ em ngủ rồi bà cho phép cháu theo coi cậu hai với thằng Thảo soi nhái ra làm sao. Thuở nay cháu chưa thấy.” Thà vợ-vãi nói: “Ừ, được. Biểu thằng Thảo đi nữa, đi cho đông đặng bắt cho nhiều. Hôm nay trời nắng, hòi xé mưa lớn lại nhằm tối trời, chắc đêm nay soi trúng lắm. Má ở nhà coi chừng hai đứa nhỏ được má. Để biểu thằng Thảo sửa-soạn giỏ với đèn cho sẵn.

Mới tối một lát thì Nên đã dỡ em ngủ và đem vô mừng rồi. Nên đứng trước cửa dòm ra biên, nghe nhái kêu rân, lại thấy đã có đèn rải-rác. Nên nói: “Ý, họ đi soi rồi kia kia!”

Thà nói: “Mấy người đó không biết soi nhái. Đầu hôm nhái kêu rân như vậy, song có mấy con mà soi. Phải đợi khuya khuya nhái nó dạn, nó bắt cặp rồi ta soi mới nhiều chớ. Ngủ đi! Để nửa canh hai rồi sẽ đi”.

Nên không dám cãi, liền trở vô mừng nằm với em. Thà cũng khép cửa lại rồi lại nằm với con Chi. Nên nằm nghe tiếng nhái kêu thì rộn-rục không buồn ngủ; lại nó không dám nhắm mắt, sợ ngủ quên rồi không được đi. Nằm một hồi lâu, nó nghe có tiếng nhiều người và đi và nói chuyện ngoài lộ, nó ngóc đầu lên mà dòm ra cửa song, thì thấy có đèn sáng trưng, nó trông Thà dậy mà đi. Thà cứ nằm êm. Khuya lắm, nhưng không biết canh mấy. Thà dậy mở cửa rồi vắn thuốc mà hút. Nên lật-đật chun ra và hỏi: “Đi soi nhái được chưa, cậu Hai?”. Thà nói: “Bây giờ đi vừa. Ra kêu thằng Thảo dậy đặng đi.” Nên liền đi ra nhà trống kêu Thảo. Bà Hương-bảo thức dậy ra vờng nhà nằm. Thảo cầm vô hai khúc đèn chai, còn Nên xách ba cái giỏ. Thà lấy một khúc đèn mà đốt rồi đưa Thảo cầm, nói để ra tới ruộng rồi sẽ đốt khúc kia. Thà bịt khăn trùm và xắn ống quần, vo tay áo gọn-ghe rồi khép cửa ra đi. Thảo với Nên theo sau. Nên ra sân rồi cũng bắt chước xắn quần vo áo cho gọn.

Ra khỏi nhà, Nên thấy ngoài đồng đèn đốt tứ giăng, lại nghe nhái kêu inh-ỏi, quang-cảnh coi thiệt lạ-lùng. Nên khoăn-khoái nói: “Trời ơi, đèn nhiều quá. Minh đi trễ, họ soi hết nhái rồi, còn đâu mình soi”. Thà cười mà đáp: “Lo dữ hôn! Không hết đâu mà sợ. Nên chưa biết soi nhái cầm đèn thêm bồi-rối chớ không ích gì, vậy Nên xách giỏ cứ theo đèn của Thảo hoặc của tôi, hễ thấy nhái thì chụp bỏ vô giỏ. Nè mà phải coi chừng đặng đi theo đa. Đèn nhiều nên dễ lộn, đi bậy rồi lạc không biết đâu mà kiếm, chớ không phải chơi. Ban đêm, đèn chóa, phải quen lắm mới biết hướng mà về xóm mình. Người ta đi lạc bị ma giấu chết”.

Nên nghe nói đi lạc ma giấu thì lo sợ, song không nói ra, thềm tính cứ đi theo một bên Thà thì không làm sao lạc được.

Ra tới biên, thiệt người ta soi đông lắm. Thà biểu Thảo mời thêm một khúc đèn chai nữa mà đưa cho Thà. Thà đứng nhắm hướng, nhớ coi vạt đất nào gò, vạt đất nào sâu, rồi chia giỏ mỗi người xách một cái mà xuống ruộng.

Nên theo Thà, chụp được một con nhái trước hết. Nên lấy làm đắc ý, cứ kiếm nhái chụp bỏ vô giỏ. Thiệt bữa nay nhái nhiều lại đi khuya nên có nhái bắt cặp. Thà chụp không ngừng tay, mặc dầu Nên đã choán hết một bên. Mê-mẩn bắt nhái một hồi, Nên đứng ngóng thấy đèn tứ giăng, song không biết Thảo ở chỗ nào thì nói: “Thảo lạc mất rồi!”. Thà nói: “Nó soi đâu đó, không lạc đâu. Nó biết mấy bờ ruộng ở đây **cháo-chang**¹⁴ mà”.

Nên lo, bởi vậy mặc dầu thấy nhái nhiều thì ham, nhưng Nên không dám rời xa Thà.

Bắt một hồi, Nên đưa giỏ gần đèn mà coi thì nhái đã được nửa giỏ. Nên quyết bắt cho đầy giỏ đặng về khoe với bà Hương-bảo, Nên càng chăm chỉ. Nên đương chụp một con nhái lớn, thành-linh một con rắn nằm trong vũng nước, nó nhảy vọt lên phốt ngang tay Nên. Nên

¹⁴ một cách rành rẽ

hết hồn hết vía, buông con nhái, nhảy ôm cứng cánh tay Thà và la và run. Thà ngó Nên mà cười và nói: “Không có sao đâu, thứ rắn nước cắn mỗ gì mà sợ”. Nên buông tay Thà, vì sợ quá nên quên thẹn. Thà cứ soi tới, nhiều khi chụp nhái phải đụng Nên. Bây giờ Nên bốt hăng hái, cứ đi sát bên Thà, thấy nhái phải dòm kỹ rồi mới dám chụp. Thà đã đầy giỏ, còn Nên chỉ mới được có hai phần. Thà đưa giỏ của Thà cho Nên và nói: “Thôi xách cái giỏ đầy mà đi theo đừng đưa giỏ lung đặng tôi bắt thêm cho đầy hết hai giỏ rồi sẽ về”.

Bây giờ Nên xách giỏ nhái đầy mà đi theo Thà, cố chụp được con nào thì bỏ qua giỏ lung, hai người bắt một hồi thì giỏ kia cũng đầy nữa. Thà chỉ hướng rồi kêu đèn, rọi cho Nên lên bờ mà về. Nên nài xin xách luôn hai giỏ, rồi Nên đi trước, Thà đi sau rọi đèn, nhái trong ruộng vẫn kêu chét-chét không dứt tiếng.

Thà đã bắt đầy giỏ, đã về trước rồi. Thà biểu cột miệng mỗi giỏ cho chặt, rồi để ngoài nhà trống, sợ đem vô nhà nhái kêu bà già với sắp nhỏ ngủ không được.

Đến sáng, Nên thuật việc soi nhái cho bà Hương-bảo nghe, nó nói thiếu chút nữa nó bị rắn cắn tay. Bà Hương-bảo nói: “Đi soi nhái phải coi chừng rắn. Thứ rắn máu-gằm¹⁵ ưa theo đèn chai đặng ăn chai rớt”.

Nhái nhiều không thể ăn cho hết: Trong xóm ai cũng có, nên không ai cần-dùng mà cho. Còn đem xuống chợ mà bán thì không mấy đồng tiền lại bị người ta chê mình cần-xây¹⁶ từ chút. Bà Hương-bảo biểu Nên xách xuống Cái-Nhò cho bốt bà Tư một giỏ đặng bà ăn, vì ở xóm dưới không có nhái.

*
* *

Hồi vào ở thì Nên chịu ở thử 6 tháng mà thôi, không bằng lòng ở trọn năm. Qua tháng năm thì đủ 6 tháng. Thế là Nên không xin về, lại mẹ con bà Hương-bảo cũng không nhắc tới chuyện thôi mướn.

Trót sáu tháng nay, bà Hương-bảo cũng như Hai Thà, không bao giờ nói nặng lời với Nên. Chỉ với Đồ cũng trù mến Nên. Đã vậy mà Nên bông ẵm Đồ, ngủ với Đồ mấy tháng đã quen hơi rồi làm sao đành rời Đồ mà về Cái-Nhò cho được?

Còn mùa ruộng đã tới, trọn một tháng nay Thà ở ngoài đồng tới ngày, dọn đất gieo mạ, cày ruộng đồng, làm cỏ rẫy, nếu để Nên về thì ai lo cơm nước, ai làm việc nhà, ai săn-sóc hai đứa nhỏ, một mình bà Hương-bảo bao gồm sao xiết mà tính thôi mướn Nên? Nên cứ ở luôn tới tháng 6, tháng 7, rồi tháng 8, ruộng của Thà cấy xong rồi hết, ngày làm tuần giáp năm cho vợ Thà đã gần tới mà Nên cũng chưa về.

Một buổi sớm mai, trời thanh-bạch, đường khô ráo. Bà Hương bảo chơi với hai đứa cháu nội, bà bảo Chỉ đất mà tập cho Đồ đi trong nhà. Nên hốt phân rơm đặng đem bón đám rau thơm ở sau hè. Còn Thà thì chiết chuối con đem trồng theo hàng rào.

Cô Lê, con ông Chánh-bái Nhiều, mình mặc quần lãnh đen, áo xuyên tím, đầu choàng hầu khăn lục-soạn đỏ, tay cặp cây dù máy lợp hàng màu da trời, cô thùng thẳng đi vô sân, nét mặt vui-tươi tướng đi yếu-điệu. Nên đương xúc phân dưới gốc rơm, thấy có khách thì bốt thùng phân đi vô nhà đặng lo trà nước cho chủ đãi khách.

Cô Lê bước vô cửa nhà trên thì Nên cũng tới cửa nhà dưới. Nên nghe chủ khách chào nhau:

- Phải con ba là con ông Chánh-bá hôn?
- Thưa, phải.
- Lâu gặp quá, nên coi lạ. Nghe nói xưa rày cháu ở dưới này phải hôn?

¹⁵ loại rắn có khoan đen-vàng, ưa theo ánh sáng, thân có thiết diện tam giác, có thể dài đến 3-4 m, đuôi có kim chích độc hơn nọc ở miệng

¹⁶ mốt, lượm lặt

- Thưa, phải. Cháu về từ hôm Tết tới nay. Má cháu nghe họ nói thím có nuôi vịt xiêm nhiều lắm. Bữa nay cháu có dịp đi vô trong này, má cháu dạy ghé thưa với thím làm ơn để cho má cháu một con vịt xiêm mái.
- Trời ơi, tôi đâu có nuôi vịt xiêm nhiều. Tôi nuôi có một con xiêm mái để nó giữ vịt ta. Ai mà đồn bắt-nhơn vậy?
- In¹⁷ là chú Cai-thôn Đâu nói với má cháu.
- Ồ, kỳ xưa Cai-thôn Đâu có ghé thăm tôi. Chắc chú có chén chú thấy bầy vịt ta của tôi rồi chú tưởng vịt xiêm chớ gì. Em về thưa lại với bà Bái, tôi không có vịt xiêm. Nếu có thì tôi để cho bà Bái, chớ để dành làm chi.

Nên nghe hai người nói chuyện thì hiểu khách là cô Lê, người bà Hương-bảo muốn Thà cưới. Nên rửa tay ra lên nhà trên bưng trầu nước dâng coi mắt cô Lê luôn thể. Chỉ với Đồ thấy Nên liền đi theo. Nên bông Đồ và dất Chi lại đứng dựa cửa, xuống nhà dưới nhà ngó Lê.

Thà ở ngoài vườn vô chào cô Lê. Cô Lê hỏi: „Anh hai, nghe nói anh làm ruộng trúng luôn. Tôi tính năm tới tôi cũng đấu giá mướn công-điền mà làm. Phải làm cách nào cho ruộng trúng, xin anh làm ơn chỉ dùm cho tôi“. Thà cười ngỏ ngoảnh mà đáp: „Tôi cũng làm như người ta, nhờ Trời cho trúng, chớ tôi có giỏi hơn người ta đâu“.

Lê ngó Chi và Đồ rồi hỏi bà Hương-bảo:

- Ảnh được mấy đũa con?
- Có hai đũa đó.
- Hai đũa nhỏ ngộ quá.

Lê đưa tay ngoắt con Chi và nói: „Lại đây chơi em“. Con Chi ngoẻo đầu với nắm vạt áo Nên chặt cứng, không chịu đi.

Cô Lê ngồi chơi một chút rồi từ-giã ra về. Khi cô ra sân thì mẹ con bà Hương-bảo đứng dựa cửa ngó theo. Nên cũng dất hai đũa nhỏ lại đứng gần đó nhà ngó. Bà Hương-bảo nói với Thà: „Con Lê lớn rồi coi ngộ quá, lại ăn nói giòn giã dữ. May bữa nay nó ghé nhà cho mình coi mắt, khỏi thất công đi coi“.

Thà chúm-chím cười đứng ngó theo cô Lê cho đến khi cô ra khỏi nhà trống, không còn thấy dạng nữa, Thà mới trở vô vắn thuốc mà hút, song không nói chi hết.

Đến xế, Thà đi thăm ruộng. Thấy trời mát, bà Hương-bảo dất con Chi đi thăm thím Cai-tuần Hươi, ở trên đầu xóm. Thằng Đồ cũng biết đi **lắm-đắm**, khỏi bông ăm nữa. Nên thấy đã nửa chiều rồi bèn để Đồ đứng chơi, nó đi lấy gạo nấu cơm. Chừng cơm cạn, Nên vui lửa rồi không còn công việc gì nữa, bèn dất Đồ lên võng nằm mà giỡn với nó và dạy nó nói. Nên nằm trở đầu ra cửa, để Đồ nằm sấp trên ngực. Nên dạy nó kêu „cha“ rồi dạy nó kêu „má“. Hễ nó kêu „má“ thì Nên ôm nó mà hun tro hun trát, rồi biểu nó kêu nữa, cứ tiếng má mà dạy hoài.

Thà đi ruộng về bao giờ Nên không hay. Mà Đồ kêu „má“ Nên hun, rồi dạy lại thấy Thà đứng chân-ngần trên đầu võng. Nên biến sắc, lật-đật bông Đồ đứng dậy và nói: “Tôi dạy em học nói“. Thà ngó Đồ và cười và hỏi: “Dạy giống gì kỳ vậy? Sao lại dạy nó kêu má?“ Nên bông Đồ đi riết xuống bếp không trả lời.

Cách vài ngày sau, ăn cơm sớm rồi thì có Cai-thôn Đâu đến thăm bà Hương-bảo, gặp Thà ở nhà. Bà Hương-bảo vừa thấy chú Đâu, bà liền trách: „Chú nó tẻ quá. Chú nó thấy tôi ấp vịt xiêm nhà nuôi hồi nào đâu sao chú nó **thèo-lẻo** với bà Bái, nói tôi nuôi vịt xiêm nhiều?“

- Tôi thèo-lẻo hồi nào? Sao chị hay?
- Con Ba Lê nó nói đây nè. Nó nói nhờ chú điềm-chỉ nên nó mới biết vô nài một con vịt mái đang nuôi.
- Con Ba Lê vô đây hay sao? Vô hôm nào?
- Hôm kia.
- Có gặp thằng Hai ở nhà hay không?
- Có.

¹⁷ hình như

Cai-thôn Đâu cười rồi day lại nói với Thà: "Té ra có Ba Lê vô đây... Sao mà Hai?...Mày thấy Ba Lê rõ ràng rồi, con coi được quá phải hôn? Mày đành chưa?"

Thà chúm-chím cười, không trả lời. Cai-thôn nói tiếp: "Bà Bái nói chuyện, tao coi bộ bả ưa mày lắm. Hai à. Bả nói bả thấy mày ham lo làm ăn, nên bả thương, bả muốn gả Ba Lê cho mày. Bả gả mà bả không đòi bạc vàng chi hết, lại cho gộp một lễ, khỏi đám hỏi, khỏi sĩ lờ. Cưới vợ mà dễ như vậy thì cầu chớ, còn làm bộ gì nữa". Bà Hương-hảo nói: "Vợ chồng ông Chánh Bái là người hiền-đức lại **rân-rát**. Tôi thấy con Ba Lê tôi cũng thương. Không biết tại sao mà thằng Thà cứ làm thình hoải, không mồn bước tới". Cai-thôn nói: "Hôm qua tôi có nói chuyện với ông Chánh-bái. Ông nói nếu thằng này cưới Ba Lê, thì qua năm tới ông đỡ đầu cho nó làm Thôn trưởng liền. Chị Hương-bảo có một mình mày. Chỉ đã già rồi. Mày phải cưới vợ đặng lo phục-sự chi, chớ mày cứ bắt chi giữ con và lo cơm nước cho mày hoải hay sao mà? Mày chịu đi. Hễ chịu thì tao làm mai tay trong xin cưới liền. Tháng này rảnh-rang, cưới phút cho rồi. Sao mà làm thình hoải vậy?"

Thà châu mày đáp:

- Vợ tôi chết chưa giáp năm, tôi lật-đật cưới vợ khác, coi kỳ quá.
- Sách lễ có buộc không phải thủ-tiết với vợ đầu. Vợ còn sống mình cưới thêm vợ bé cũng được, tức nhiên vợ chết mình chấp nối liền cũng không ai cười chê. Chừng nào làm tuần giáp năm cho vợ mày?
- Hai mươi tháng 9.
- Bữa nay 12 tháng 8, còn một tháng 8 ngày nữa. Mày muốn để làm tuần cho con rồi sẽ làm đám cưới cũng được. Mà bây giờ hai đàng phải tính toán trước mà định ngày cưới. Mình cứ kiếm coi, hễ qua khỏi 20 tháng 9 rồi, có ngày nào tốt thì mình chọn trước. Chớ chi ở nhà có lịch thì tôi coi liền bây giờ, coi ngày nào làm đám cưới được.

Bà Hương-bảo lật-đật nói: "Có mà. Hôm Tết nó đi chợ có mua một cuốn lịch để coi mưa, coi nắng và coi giá lúa trời sụt. Con để đâu con? Lấy cho chú con coi thử coi".

Thà cứ chúm-chím cười hoải, không chịu mà cũng không cãi, song vung lời mẹ đi lại bàn thờ lấy cuốn lịch đưa cho Cai-thôn Đâu. Cai-thôn dở lịch ra, neho mắt và coi và nói: "Tháng 9.., đây, ngày 20 đây... 21 kỵ giá-thú, không được... 22 sát chủ kỵ lắm... 23 không kỵ, nhưng nhằm ngày Tam-nương... 24 chủ-sự bất nghi, không được... 25 nghi kết hôn, giá-thú, được lắm, được lắm; chọn ngày 25 làm đám cưới thì phải rồi."

Bà Hương-bảo nói: "20 làm tuần rồi 25 làm đám cưới sợ **ráp**¹⁸ quá. Chú coi giùm coi có ngày nào xa xa một chút hôn?" Cai Thôn lật lịch coi một hồi nữa rồi đáp:

- Nếu chị không chịu 25 tháng 9 thì phải để qua mừng 4 tháng 10 mới có ngày cưới. Bước xa ngày cúng tuần, mà bước qua tháng 10 chắc cũng hết mưa.
- Thôi, nhứt-định mừng 4 tháng 10 đi. Để tôi về tôi nói lại với vợ chồng ông Bái. Hai Thà nhớ nghe hôn mà.

Thà cười và đáp:

- Để coi...
- Coi cái gì? Ê! Cưới vợ làm ông Thôn chơi mà, Chị Hương-bảo, chị để tôi nói trước, rồi bữa nào chị ra chơi chị nói cho giáp mặt vợ chồng ông Bái thì xong. Hễ chị ra thì chị cho tôi hay trước đặng tôi đi với chị.
- Ủ, bữa nào trời tốt tôi ra.
- Thôi, đi tôi về... Hai Thà, mai mốt ra nhà chú chơi, ra rồi chú dắt lại nhà ông Bái. Đàn bà họ dám tới nhà cháu, cháu là đàn-ông, cháu sợ gì. "Muốn ăn phải lăn vào bếp, biết hôn?"

Thà cười chớ không nói.

Cai-thôn Đâu từ mà về.

¹⁸ gáp

Nên chơi với hai đứa nhỏ ở nhà dưới, này giờ Nên lóng tai nghe chủ khách nói chuyện, nghe không sót một tiếng. Chừng khách về rồi Nên nghe bà Hương-bảo nói: “Vợ chồng ông Bái thương thì dễ quá. Vậy mình cứ bước tới, khỏi lo gì hết. Mừng 4 tháng 10... còn gần 2 tháng nữa mình lo kịp”. Nên không nghe Thà trả lời, lại thấy Thà lấy nón ngựa đội mà đi, không biết đi đâu...

*
* *

(4)

Mùng 4 tháng 10. Ngày đó cậu Hai sẽ cưới vợ, cưới cô Lê con gái ông Chánh-bái, mặt mày trắng tươi, tay chun bóng lưỡng, áo quần tốt đẹp, bộ tướng oai-nghiêm. Minh phải kêu người ấy bằng “mợ hai”. Hai đứa nhỏ phải kêu bằng... bằng “đi”. Mợ hai sẽ sai khiến mình, sẽ rầy mình mà có lẽ cũng rầy..., cũng đánh hai đứa nhỏ được nữa. Minh ở ăn tiền công thì bà chủ nhà sai mình, rầy mình tự-nhiên mình phải chịu.

Mà đánh hoặc rầy Chỉ với Đờ, cha chả cái đó mình không thể chịu nổi. Mấy tháng nay mình tắm rửa cho Chỉ. mình giặt quần áo cho Chỉ ăn bận sạch-sẽ luôn luôn. Mấy tháng nay mình hoạn-duỡng Đờ, mỗi bữa lo cho nó ăn no, lo cho nó ngủ yên, trời lạnh mình đắp, trời nực mình quạt, mình hết lòng săn-sóc, nên Đờ không bệnh lại mau lớn.

Công của mình nhiều quá bây giờ mình để cho người khác đánh hay rầy hai đứa nhỏ, cái đó không thể nào được. Thà là mình trả hai đứa nhỏ lại cho bà với cậu, mình về rồi ai đánh khảo làm sao thì làm, khuất con mắt mình mới khỏi đau lòng, chớ ở đây mà coi người khác hân-hỉ, húng-hiếp hai đứa nhỏ thì chắc mình tức mình phải chết.

Đêm ấy Nền không ngủ, cứ nằm suy nghĩ như vậy hoài. Nền nhứt-định hễ cậu hai Thà cưới vợ thì Nền không ở nữa, xin thôi trước ngày rước dâu. Mà Nền nhớ lại ông Cai-thôn với bà Hương-bảo nói chuyện cưới cô Lê, thì cậu Hai Thà không có nói gì hết, chắc là cậu không chịu, không chịu là tại sợ cô Lê không thương con cậu hoặc tại cậu thương nhớ người vợ trước nên không đành cưới vợ khác.

Tuy coi ngày mùng 4 tháng 10 thì cưới, song chưa đi nói, chưa bỏ trâu cau, thì có chắc gì đâu mà mình lo dữ vậy? Nghĩ tới đó thì Nền yên lòng. Mấy ngày sau mẹ con bà Hương-bảo không nói tới cô Lê; Nền càng thêm vững ý.

Lối. 25 tháng 8, bà Hương-bảo đi ra xóm ngoài ở một ngày. Chiều bà về bà nói với Thà: “Vợ chồng ông Chánh-bái thiệt là tử-tế. Má ra chơi, hai ông bà mừng lắm theo cầm ở ăn com, không cho về. Chú Cai-thôn nói chuyện thì ông bà chịu hết, dễ lắm. Nói mùng 4 tháng 10 cưới, làm gộp một lễ cũng chịu nữa”.

Thà nói:

- Tại sao mà dễ vậy?
- Tại người ta thương con, chớ tại sao, khéo hỏi dữ?
- Tại sao mà thương? Con nghi quá. Con muốn để thùng-thắng mình dọn lại. Làm lụp chụp quá sợ sau ăn-năn.
- Má đã nói lỡ lời với người ta rồi, dục-dặc sao được.
- Cậu chú Cai-thôn nói lại, có khó gì đâu.

Nghe những lời của bà Hương-bảo thì Nền nảo nề, trong lòng lạnh ngắt mà được nghe mấy lời của hai Thà thì lòng Nền ấm lại, song cũng còn lo-ngại ít nhiều.

Cách vài bữa sau, Thà nằm trên võng, Chỉ với Đờ chạy lại đeo lai bên. Thà đưa hai tay ôm hai con. Chỉ xây mặt Thà mà hun. Thà biểu Đờ cũng hun như Chỉ vậy. Đờ hun Thà. Thà ôm nó mà nựng và nói: “Đừng có chúng-chứng nghe hôn con. Ít ngày nữa con có dì ghẻ, nếu con chúng-chứng, dì ghẻ đánh đau lắm”. Nền nghe nói mấy lời ấy thì biến sắc. Thôi rồi! Cậu Hai Thà đã nhứt-định cưới vợ rồi!! Cưới cô Lê! Minh phải xin thôi. Ở nữa làm chi.

Trót mấy ngày Nền buồn hui, hễ ngó Chỉ hoặc ngó Đờ thì ứa nước mắt. Mỗi bữa com, Nền ngồi lơ-lửng, không muốn và, không muốn nuốt. Ban đêm Nền nằm trăn-trở hoài, ngủ không được, khi ôm Đờ mà hun, khi ngó Đờ rồi khóc. Ban ngày hai đứa nhỏ hay giỡn chơi với Nền, mà lúc này thấy Nền buồn, chúng nó cũng bớt vui.

Bước qua tháng 9, một buổi trưa, bà Hương-bảo đương ngồi ăn trà, còn Hai Thà nằm chơi trên bộ ván giữa. Nền bước lại đứng một bên bà Hương-bảo và thỏ-thẻ nói: “Thưa bà, cháu lên ở với bà ngày mùng 9 tháng 11; đến mùng 9 tới đây là 10 tháng. Hồi mới ở, thì cháu hứa ở giúp bà với cậu hai trong 6 tháng mà thôi. Vì thấy nhà đơn-chiếc, lại cháu mến hai em nhỏ, nên mần 6 tháng cháu không nỡ xin thôi, cháu rán ở tới ngày nay. Cháu nghe nói bà ngoại cháu lúc này trong mình không được giỏi. Vậy cháu xin bà cho phép cháu thôi đặng về

nuôi bà ngoại cháu. Cháu xin thôi trước, song nếu bà muốn thì cháu ở tại làm tuần cho mẹ Hai xong rồi cháu sẽ về cũng được”.

Hai Thà ngồi dậy ngó Nền mà hỏi:

- Tại sao xin thôi? Có phiền về chuyện gì hay sao?
- Thưa không. Bà với cậu tử-tế quá, có rầy-rà gì đâu mà tôi phiền.
- Không phiền sao lại xin thôi?
- Tôi thôi đặng về nuôi bà ngoại tôi.
- Bà Tư có dâu, có cháu nội, thiếu gì người nuôi bà. Thôi ở rồi sắp nhỏ làm sao?

Nền đứng cạy móng tay, không trả lời nữa.

Bà Hương-bảo tiếp lời:

- Bà mướn thì bà tính mướn năm. Hôm con mới lên, bà có nói. Có lẽ tại con chưa biết tánh bà khó hay dễ hoặc chưa hiểu công việc trong nhà nặng hay nhẹ, lên con không chịu ở năm, con hỏi để ở thử 6 tháng coi rồi sẽ hay. Con ở đủ 6 tháng hôm tháng 5. Bà không thấy con nói gì hết, bà chắc con chịu ở năm, nên bà cũng làm thỉnh. Nay con lại xin thôi, thiệt con làm bà bối-rối hết sức. Con thôi rồi hai đứa nhỏ làm sao?
- Thưa bà, em Chỉ lớn rồi, em chơi một mình được. Còn em Đồ bây giờ đã biết đi, biết nói nên cũng không khó gì lắm. Hai em chơi với nhau được, không cần phải có người giữ.
- Sao được? Tuy thằng Đồ nó trọng, song cũng phải có người coi chừng nó chớ.
- Thưa, ít ngày nữa sẽ có mẹ Hai.
- Dầu có mẹ Hai, sắp nhỏ chưa quen, nên sợ hai đứa nó buồn. Nhứt là thằng Đồ nó ngủ với con mấy tháng nay, nó quen hơi rồi, con về sợ nó nhớ. Bà tính cho con ở giúp bà luôn luôn, không dè nửa chừng mà con xin thôi như vậy. Nếu con không muốn ở lâu, thôi thì cũng ráng ở giùm cho tới mãn năm rồi sẽ về, chớ thôi nửa chừng như vậy tiền bạc khó tính quá.
- Thưa, bà cho bao nhiêu cũng được, không hệ gì.
- Hay là con chê tiền công ít nên con không chịu ở nữa. Con muốn một năm 36 đồng cũng được. Năm ngoái bà có nói hờ với chị Tư.
- Thưa, không. Bà với cậu Hai thương cháu thì đủ rồi. Cháu có chê tiền công ít nhiều gì đâu.
- Vậy chớ con muốn cái gì bây giờ?
- Cháu xin về đặng nuôi bà ngoại cháu.
- Về liền bất tiện cho bà lắm.
- Cháu ở cho tới làm tuần xong rồi cháu mới về.
- Đám tuần rồi bà còn phải lo đám cưới.
- Đám cưới còn lâu quá. chắc cháu không thể ở tới đó được.
- Thôi, con nói vậy, để bà nhắc chị Tư lên bà nói chuyện với chị coi.

Nền đi xuống nhà dưới, cặp mắt ướt-rướt.

Hai Thà nói với mẹ: ”Chắc có cái gì đây. Má dọ ý nó lại coi”. Bữa sau bà Tư Phải lên. Bà vẫn mạnh như thường. Bà Hương-bảo thuật chuyện Nền xin thôi. Bà Tư kêu Nền mà hỏi, thì Nền cũng quyết thôi, song hứa ở tới đám tuần rồi sẽ về. Cũng như hồi năm ngoái, bà Tư nói bà không nỡ ép cháu bà ở đợ, nó lớn rồi, nó muốn ở hay về tự ý nó. Bà Hương-bảo không còn pương-thể nào cầm Nền được nữa, đành phải chịu, chớ không biết làm sao.

Tự mình xin về, chớ không phải tại chủ thôi mướn, thể mà hôm rầy Nền xin thôi rồi, tuy cũng làm công việc trong thà, cũng săn-sóc sắp nhỏ như thường, song Nền buồn-bực lung làm, chớ không phải vui-vẻ, hễ nói thì cười như hồi trước nữa. Bà Hương-bảo cũng buồn, mặc dầu trí bà bận lo đám tuần và đám cưới. Bà buồn vì bà nhớ trong ít ngày nữa trong thì không còn Nền. Tuy nó là đứa ở bà mướn bà trả tiền công, nhưng bà đã mến tánh nặng tình, bà đã coi Nền Như người trong thân, như mẹ nuôi của hai cháu nội bà. Còn Thà thì cứ làm thỉnh theo tánh quen thuở nay, dường như không để ý đến chuyện Nền xin về, nên cũng không để ý

đến chuyện cưới vợ. Cai-Thôn Đâu vô thời thúc biểu phải ra thăm bên vợ một lần, cũng như đi làm rề thì Thà nói mắc lo cúng giáp năm cho vợ, để đám tuần xong rồi sẽ hay.

Đám tuần xong rồi. Chiều lại Nền thưa với bà Hương-bảo đăng sáng bữa sau Nền về Cái-Nhôi. Bà Hương-bảo tính tiền công, bà nói Nền ở có 10 tháng rưỡi, chớ chưa đầy năm, vậy bà trả cho 33 đồng cũng như 11 tháng. Hôm Tết Nền có lãnh 10 đồng, bây giờ còn 23 đồng nữa. Bà biểu Thà lấy bạc trả cho Nền. Thà mở tủ lấy 23 đồng bạc đầu hình còn mới tinh đem xĩa trên ván, biểu Nền đếm lại. Nền bước lại hốt bạc nước mắt chảy ròng ròng; bà Hương-bảo không hiểu tại sao Nền xin thôi ở mà lại khóc. Thà bỏ đi ra sau vườn, dường như không muốn thấy mặt Nền nữa. Đêm ấy Nền lợ-mợ thức hoài, soạn áo quần của hai đứa nhỏ mà để riêng, còn đồ của Nền thì Nền xếp rồi gói làm một gói, lấy cái khăn cũ gói 23 đồng bạc mà đút vô giữa. Hôm đi chợ đăng cúng tuần, Nền có mua một ve dầu mẩn mới, chưa khai. Nền lấy ve dầu mà để theo quần áo của sắp nhỏ, tính để lại đăng em có nhưc đầu đau bụng thì có sẵn cho chủ thoa cho em. Nền cầm áo quần của sắp nhỏ mà hửi từ cái, không hiểu hửi coi có hôi hay không hay là hửi đăng lấy hơi.

Soạn áo quần thì Nền khóc, mà chùng vô mừng ngủ đêm chót với Đồ, nước mắt Nền cũng cứ tuôn dầm-dề, chặm ướt cả hai tay áo. Nền nói sáng bữa sau Nền về. Nhưng mà sáng Nền cũng quét nhà, rồi cũng rửa mặt thay áo cho hai đứa nhỏ, rồi cũng xách nồi lấy gạo nấu cơm như mỗi bữa.

Ăn cơm rồi Nền cũng chưa về. Bà Hương-bảo biết Nền bị-rịn hai đứa nhỏ, bà không dám nhắc tới lại thăm vái cho Nền động lòng mà ở lại đăng săn-sóc sắp nhỏ. Đến trưa, bà Hương-bảo nằm chơi, nhờ gió phát mát bà ngủ quên. Thà đi ra đầu trần, không nói đi đâu.

Nền dắt Chỉ với Đồ ra sau vườn. Nền ngồi dưới bụi chuối hốt rậm-rạp, mát-mẻ, hai đứa nhỏ đứng hai bên. Nền gộp ôm hai đứa nhỏ vào lòng rồi khóc và nói: "Thế nào lát nữa chị cung xa hai em. Chị thương hai em cũng như con của chị để vậy. Nhưng chị không ở nuôi hai em nữa được. Chị phải về, có lẽ từ này về sau hai em không còn thấy mặt chị... Ít bữa nữa hai em sẽ có người khác săn-sóc hai em... Hai em kêu người đó là mẹ, hoặc dì chớ không phải kêu bằng chị như kêu chị đây vậy. Mà mẹ đó là mẹ ghẻ, dì đó là dì ghẻ, chị sợ họ không thương hai em như chị vậy đâu. Em Chỉ lớn rồi, em phải dễ ăn dễ dạy, đừng hỗn-hào ngang-ngạnh, người ta giận người ta đánh. Em cũng tập đỡ thằng Đồ, đừng để nó chùng-chứng, người ta ghét người ta cú, người ta dợi nghe hôn".

Nền nói tới đó rồi khóc mùi-mẫn, không nói được nữa, không biết con Chỉ có hiểu hết mấy lời Nền nói đó hay không, mà nó cũng khóc tấm-tức tấm-tử. Còn Đồ không khóc, nhưng nó ngó trăn Nền, mặt nó buồn hiu.

Nền khóc rồi nói nữa: "Mẹ ghẻ đời nào mà thương con chồng. Lại hai đứa nhỏ còn khờ-dại quá có biết chiều-lòn đâu mà người ta thương được. Tội nghiệp lắm."

Thà đứng núp hàng rào phía sau lưng Nền từ hồi nào không biết. Nền và hai đứa nhỏ mắc líu-nhiu với nhau nên không để ý, chùng Nền nói tới đây thì Thà bước tới, mắt ngó Nền, mặt nghiêm-nghị và hỏi lớn: "Làm gì đây? Nói giống gì vậy?"

Nền giựt mình, lật đặt đứng dậy, nước mắt nước mũi chàm-ngoàm, cúi mặt không ngó Thà, mà cũng không trả lời, song hai tay níu hai đứa nhỏ chặt cứng.

Con Chỉ nói: „Chị Nền nói chỉ về, chỉ không còn ở nữa, để mẹ ghẻ nuôi con với thằng Đồ. Con không chịu chị Nền về đâu cha. Chỉ về rồi ai ngủ với thằng Đồ, ai tắm cho con. Con không thèm mẹ ghẻ đâu. Con chịu chị Nền hè, con không cho chỉ về. Cha biểu chỉ ở lại đi cha".

Thấy cái cảnh Nền với hai đứa nhỏ bị-rịn nhau, rồi lại nghe lời con tỏ thể yêu-cầu nữa, Thà rất cảm-động, cảm-động đến ứa nước mắt. Thà làm thỉnh, đứng ngó Nền với hai con một hồi, rồi mạnh dạn nói: "Ở lại, không có về". Nền lấy vạt áo lau nước mắt và đáp:

- Ở lại sao được. Dầu có ở thì cũng ở thêm năm ba bữa mà thôi, chớ thiệt tôi không thể ở cho tới ngày cậu rước dâu được.
- Không có rước dâu gì hết.
- Sao vậy? Đám cưới sao lại không rước dâu?

- Hồng cưới ai hết. Nếu tôi cưới vợ thì tôi cưới người nào biết thương con tôi kia.
Thà quày-quả trở vô nhà. Nên đứng ngó theo Thà trân-trân, rồi lau nước mắt, tay bồng Đò, tay dắt Chi, thùng-thắng đi vô cửa nhà dưới.

Nên cởi áo hai đứa nhỏ đặt tắm cho chúng nó. Nên nghe ở nhà trên có tiếng bà Hương-bảo hỏi Thà: "Ai nói gì om-sòm ngoài sau vườn vậy?"

- Con không cho Nên về.
- Nó chịu ở nữa hôn?
- Thừa chịu. Con không cưới vợ thì nó ở.
- Hứ! Không cưới vợ sao được?
- Sao không được má? Để con nói với bà Tư con cưới Nên.
- Ý! Sao vậy?
- Vì con biết rõ duy có một mình Nên thương hai đứa nhỏ của con mà thôi. Mà hai đứa nó cũng thương Nên nữa. Tụi nó như mẹ con ruột.

Bà Hương-bảo ngồi lặng thinh, ngơ-ngẩn một hồi rồi bà than:

- Phải. Cưới con Nên thì chắc nó thương sắp nhỏ rồi. Ngặt đã nói lờ với vợ chồng ông Chánh-bái bây giờ biết làm sao đây?
- Minh hồi. Để sáng mai con ra con cắt nghĩa cho chú Cai-thôn nghe, rồi con cậy chú trao lời lại với vợ chồng ông Chánh-bái. Má đừng lo.
- Con làm sao đó thì làm, chớ thiệt má khó mở miệng lắm.

*
* *

Ngày mùng 4 tháng 10, Thà làm đám cưới mà cưới cô Nên, là cháu ngoại bà Tư Phải, chớ không phải cưới cô Lê là con ông Chánh-bái Nhiều.

Vì thương con lo cho phận con, nên Thà cưới cô Nên, thế mà lúc ấy từ trong Xóm Mới ra tới cả làng Bình Thành nhiều người dị-nghị cho Thà làm chuyện trái đời.

Việc Thà làm là trái đời, hay là lời dị-nghị trái đời? Tôi để cho bà con thông-thả do chánh-đạo và do công-tâm mà phán-đoán.

Vĩnh-Hội, 8 Septembre 1944